

FATABUREN 1988

NORDISKA MUSEET

K L Ä D E R

Kläder

NORDISKA MUSEETS
OCH SKANSENS ÅRSBOK
FATABUREN 1988

FATABUREN 1988

ISBN 91-7108-292-1

ISSN 0348-971-X

© Nordiska museet och respektive författare.

Redaktör Ingrid Bergman.

Redaktionssekreterare Berit Nordin.

Omslagsbild: Annons för fritidskläder från Camp-Ahla. NK-katalog, 1930.

Baksidesbild: Dockklänning från Chardon & Lagache, Paris, 1850-tal.

Nordiska museet. Foto Eva Aspelin o. Birgit Brånvall.

Bildmaterialet tillhör Nordiska museet om ej annat anges.

Summaries translated into English by Skans Victoria Airey.

Grafisk form Bo Berndal, omslag Magdalena Günther, BIGG.

Risbergs Tryckeri AB, Uddevalla 1988.

Från badkostym till bikini

Marianne Larsson,
fil. kand. och musei-
pedagog vid Postmu-
seum.

Flyttbara badhus på hjul

Har Ni huvudvärk? – Nyttja saltsjöbad. Har Ni eljest plågor? – Nyttja saltsjöbad. Har Ni dålig mage, för hett blod, svaga fibrer eller nerver? – Nyttja, nyttja saltsjöbad, detta universalmedel av den nya Medicinen.

Denna något tve tydiga uppmaning inleder en artikel i Magasin för Konst, Nyheter och Moder från 1824, som berättar om badhus på hjul vid en kurbadort utmed tyska östersjökusten.

De består av ett litet rum vilande på fyra hjul, sådana som Planchen utvisar. På ena sidan är en dörr och på den andra ett litet fönster, inuti ett bord, en stol, en spegel och ett par tofflor. Den badande kläder här utav sig och stiger på en liten trappa ned i sjön. Vill man vara osedd och gömd för andras blickar, låter man släppa ned över sig en kur som har samma utseende och mekanik som en sufflett på en Calèche.

De första havsbadorterna uppstod annars vid den engelska kalkanalkusten kring 1700-talets mitt. En engelsk avbildning visar bad i havet från täckta badvagnar redan 1735. Badvagnarna drogs ut i vattnet med hjälp av hästar, var efter den badande kunde kliva

ned i sjön, ibland assisterad av en badbetjänt. Enligt magasinet användes badvagnar också vid Ramlösa och Helsingborg, vilket visar att havsbad förekom tidigt även i Sverige. Under 1870-talet blev badandet på kontinenten mera livaktigt och intresset spred sig även till de svenska kusterna. Snabbast utvecklades badorterna vid västkusten. Där använde man på grund av de klippiga stränderna inte badvagnar utan flytande små badhus. Vid havsbadorterna utvecklades snart, liksom vid andra kurorter, ett blomstrande nöjes- och umgängesliv och i den miljön blev baddräkten snart ett plagg anpassat efter modet.

Klädd för bad och simning

Det är ont om uppgifter om hur damer var klädda vid havsbad, badhus och siminrättningar under 1800-talets första hälft. En av de tidigaste avbildningarna är en engelsk skiss från 1815 som visar en baddräkt med hellång kjol, långa ärmar och rika dekorationer. Det framgår inte av bilden om byxor hör till eller inte. På svenska bilder från omkring 1860 har baddräkterna vida ben-

När det blev modernt att bada direkt från havsstranden blev baddräkterna alltmer eleganta och moderiktiga. Den vänstra av mörkblått tvättyg (bomull) med vit krage, den högra av korallröd flanell med svarta dekorationer. Ur Nordisk Mönster-Tidning 1898.

kläder som slutar strax under knät och blus med ett kort skört.

Den äldsta baddräkten i Nordiska museets samlingar är daterad till 1800-talets mitt och har enligt givaren tillhört kronprinsessan Lovisa. Baddräkten är sydd av ljust ylletyg i en helskuren modell med dragsko i midjan och knappar på axlarna. Den är mycket stor och otymplig med bred halsringning och vida ben. Lovisa omnämns då och då i badsammanhang och i Dagens Nyheter kunde man 1956 läsa om "bad och siminrättningen för fruntimmer" som byggdes 1847 nära Riddarhuset i Stockholm. Där tog Lovisa ett dagligt kallbad och modet spred sig bland huvudstadens damer. Tyvärr saknas källan, men var det männe här Lovisa klev i badet i Nordiska

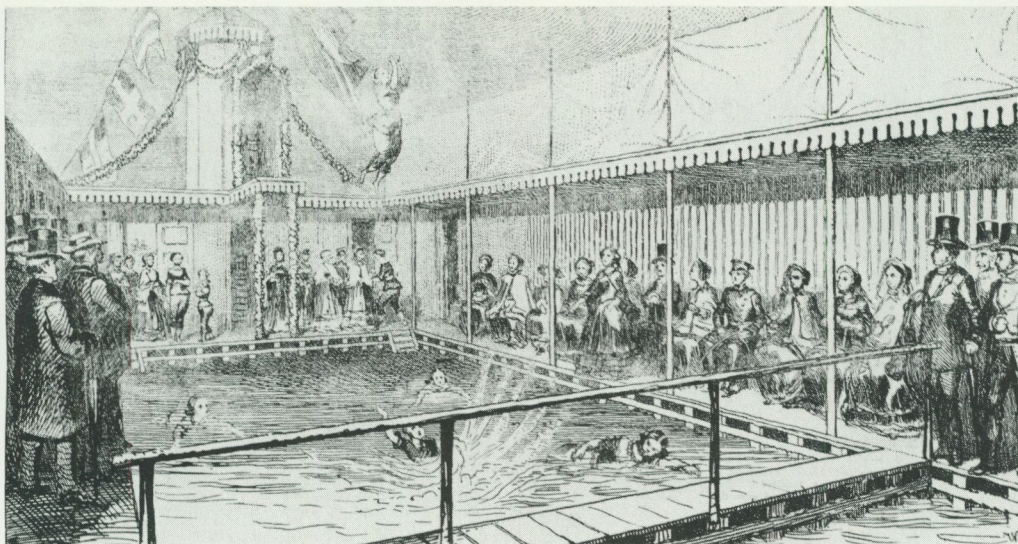
museets omfångsrika badkostym?

Året 1873 utkom den nya mönstertidningen Freja med en rikedom av dräktbilder, mönster och beskrivningar för den mode-medvetna kvinnan. Under 1870-talet utvecklades också intresset för havsbad i Sverige och redan i första årgången av Freja fanns mönster till olika badplagg såsom en badkappa, en badmössa och badtofflor, dock inget till baddräkt.

Att bada i havet innebar vid denna tid vanligen ett mycket hastigt dopp i en enskild badvagn. De flesta baddräktsmodellerna bestod av blus och benkläder. De skiljde sig åt bland annat genom att blusen varierade i längd. När den nådde ned till vaden kallades den ibland "kläd-

Vykort från Fanø
havsbad i Danmark
omkring 1903. De
dekorativa badvagn-
arna var tacksamma
att avbilda och
förekom ofta på vy-
kort, badmodebil-
der och andra illu-
strationer från
stranden.

Teckningen, från Sim- och Badinrättningen för Fruntimmer, visar flickornas uppvisning av simning och trampolin hopp vid simskolans avslutning i augusti 1859. Ur Illustrerad Tidning.

ning”. Till havsbad rekommenderades baddräkter tillverkade av stadiga ylletyger. Dräkterna skulle helst sluta till om halsen och vara något åtsittande. Bad togs oftast av hälsoskäl och bland annat betraktades vattnets rörelser mot kroppen som nyttiga. Mot havet och dess kraftiga vågrörelser kan man dock under 1870-talet ana en viss skepsis. Det förefaller som om kraftiga tyger rekommenderades för att förhindra en alltför häftig kroppslig reaktion. För bad i lugnare vatten presenterades istället lätta och vida baddräkter av tunnare bomullstyger. Vattnet kunde då få fritt spelrum. De lättare baddräkterna ansågs också lämpliga som simdräkter. Som särskilt angenäm att bära beskrevs en helskuren tvärrandig simdräkt av triå, en tidig föregångare till den tvär-

randiga baddräkt som blev modern först efter sekelskiftet.

Damernas onödiga pryderi...

Baddräktsmodeller och -mönster återkom så gott som årligen i modetidskrifter. Badläkaren Alfred Levertin, som 1883 kom ut med sin handbok Svenska brunnar och bad, opponerade sig dock bestämt mot simdräkter av ylle eller flanell, särskilt när de användes i avskiljda badhus. Han antydde därmed att badet helst skulle tas utan kläder, och det för att inte förhindra badets hälso-samma inverkan: ”den retning, som havsvattnets sälta och kyla utövar på hudens nerver, förslöas till största delen genom att hölja kroppen i ylle”. ”Men om baddräkt för anständighetens skull äro av nöden – såsom då man badar på öppna platser eller då,

Stockholms Linne-Magasinet.

26 FR. THALIN, 26
Drottninggatan
(hörnet af Stora Vattugatan).
Stockholm.

Handsmärke
Redt i Stockh. Allm. 4450

Nyheter
för

Badsäsongen!!

1885.

Teleg.-Adress "Jacquard"

Badlakan, Badhanddukar, Badrockar, Badkappor, Badfiltar och Badfilt, Badtofflor, Badvantar, Badmösor, Frottérremmar, Simkostymer, Simbyxor ■ ■ ■ ■ ■

En stor annons införd i Dagens Nyheter den 4 juli 1885, kanske med tanke på gästerna till det året innan öppnade Strömbadet, Stockholms Stads Bad- och Siminrättning.

"Bad- eller sim-dräkt" av mörkblått bomullstyg. Ur Freja 1878.

såsom vid vissa utländska bad, begge könen bada i samma sjö eller bassin – så böra dessa kläder vara av tunt ylle" skrev Helsovänneren 1886.

Oavsett Levertins åsikter presenterades under 1880-talet många nya baddräktsmodeller. När det var fråga om *simdräkter* var modellerna oftast helskurna eller bestående av liv och benkläder förenade med en linning. *Baddräkterna* bestod däremot av en blus med skört av varierande längd samt separata benkläder. Till båda typerna hörde ett bälte, ofta av samma tyg som baddräkten. Av mönstren framgår att de helskurna modellerna var mest lämpade för unga flickor medan unga damer helst skulle använda baddräkter med skört.

Utöver de vanliga modellerna förekom badlinnen, en badskjorta och en "grekisk dräkt som badkostym", samtliga med så gott som hellånga kjolar, vilka bars utan benkläder. Flera av badlinnena hade, fastsydda i sidsömmarna, bandslingor att trä

om foten för att linnet inte skulle åka upp.

En artikel i Idun 1888 visar att det också fanns färdigsydda baddräkter till salu.

Och så, mina damer, besöka ni så och så många butiker, för att efter mogna och långvariga överläggningar... utvälja er en kokett baddräkt och dito mössa... resultatet är fullkomligt tillfredsställande, ty badtrikån sitter, som vore den gjuten på er smidiga gestalt; den lilla käcka vaxduksjockey-mössan kläder er förträffligt; med ett ord: vous êtes charmantes!

Trikåbaddräkten, som sannolikt kom från de mindre pryda badorterna på kontinenten, förefaller väl djärv även för 1880-talets badamer och det dröjer innan den dyker upp igen.

Bad direkt från havsstranden

Under 1890-talet blev det på allvar populärt att bada direkt från stranden istället för i de badhus, med bassänger och avklädningsrum, som byggts ute i vattnet. Badortslivet hade tidigare varit ett nöje enbart för överklassen men nu spred sig modet även inom den växande borgarklassen. Samhällsutvecklingen bidrog till intresset för havet. Växande städer och utbyggd industri gjorde att man längtade efter frisk luft, ljus och orörd natur.

Det kvinnliga modet dikterade en hårt snörd midja och när havsbad rekommenderades mot "fruntimmerssjukdomar, såsom hysteri, danssjuka, bleksot" och allmän svaghet, kunde säkert den misskötta kvinnokroppen vara en

Baddräcker för
havsbad av ljusblå
flanell med kors-
stygnssprydda deko-
rationsband. De
"ovanliga" bad-
mössorna är tillver-
kade av vaxtaft. Ur
Freja 1878.

S. J.
vår 1
groftråe
silkestråda
cent. breda, n
terna äro af 5 cent
ningen. Som pl. 3
periet frauttill, hvilka
29a) nedtill och kantas med
nom på snedden. Vid tillsl

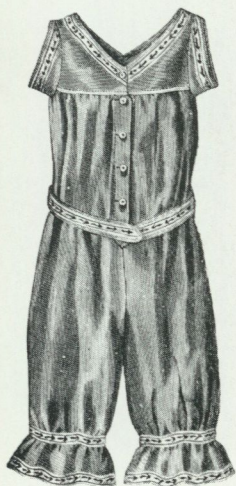
sjukdomsorsak. Att förena nytta med nöje på en badort var säkert bra för hälsan, men det gällde att rätta sig efter tidens sedlighetskrav och att skydda sig mot solen. Man kunde inte återvända till staden brun i hy, även om

det fanns allehanda medel mot solbränna och fräknar.

Med strandbaden utvecklades baddräkten i ännu högre grad till ett plagg i vilket bärerskan skulle känna sig tillräckligt klädd och samtidigt vacker. Hon skulle

Simdräkt av rött bomullstyg i en helskuren modell som användes flitigt en bra bit in på 1900-talet. Ur Freja 1891.

kunna visa sig på stranden tillsammans med andra kvinnor och kanske till och med inför män. Blusens förlängda skört blev alltså likt en kort välskuren kjol. På vissa modeller satt den ihop med blusen och på andra kunde den knäppas fast utanpå en helskuren baddräkt. Vanligen användes bomullsflanell eller ylleviolet och det gick åt nära fem meter tyg och upp till tio meter dekorationsband till en baddräkt. Sjömansstilen var återkommande och färgerna var rött, vitt och blått. Till simning rekommenderades fortfarande baddräkter utan kjol, naturligtvis för att undvika tyngden av flera meter vått ylletyg.

Utöver baddräkten skulle en hel rad tillbehör göra badet trivsamt. Badkappa, badmössa – för att skydda ansiktet mot solen –

och badskor återkom i mönstertidningarna liksom badhanddukar. En badvante att frotera sig med, en maggördel – möjligen att bära under baddräkten – och en virkad badsvamp kunde man tillverka. Slutligen kunde man sy sig en badväska för hela utrustningen. På modebilderna förekommer ibland de mörka badstrumporna, men till dem har aldrig lämnats någon beskrivning.

Baddräkter i ny fason

Även efter sekelskiftet var man ordentligt påklädd när man badade. 1903 inleddes i Allers Mönster-Tidning en serie mönster till damkläder av reformmodell där det hårda snörlivet ersattes av ett reformliv som inte vanställde kroppen. Dräktreformföreningen verkade för klä-

Ångbåtar förde badgästerna till de "tidsenliga och uppfriskande såväl strand- som bas-sängbaden" vid Engelholms Brunns- och Hafsbadanstalt. De som inte ville detta i "de lifliga baden på stranden" kunde andas frisk havsluft från strandpaviljongen på höjden. Ur Ny Illustrerad Tidning 1893.

der som var anpassade efter kroppen och inte försökte göra om den. Detta avspeglade sig även i baddräktsmodet och 1909 presenteras en "baddräkt i ny fasen". Den är sydd i grekisk stil av ett lätt ylletyg och modellen är betydligt ledigare än innan. Blusen faller i mjuka veck från axlarna, är lätt åtdragen om midjan och döljer helt benkläderna.

Åren efter sekelskiftet blev det mycket populärt att skicka vykort. Motiven var otaliga och kort som visade mer eller mindre lättklädda badflickor var inte ovanliga. Ofta var de klädda i

den välkända röd- och vitrandiga trikåbaddräkten. Korten var säkert utmanande för sin samtid men det tycks inte varit värre än att de kunde skickas väninnor emellan. 1907 dök trikåbaddräkten upp i Allers Mönster-Tidning:

Emedan vanliga baddräkter visa sig opraktiska för damer, som simma mycket, använder man emellanåt herrdräkter, som vårt original visar.

Till simdräkten rekommenderades blå trikå. Tunn, våt trikå döljer ju inte mycket av kroppens former och sannolikt var modellen ännu inte riktigt accep-

Den nymodiga enkla trikåbaddräkten t.h. hade ännu 1907 en undanskufad plats bland de traditionella modellerna. Badmössor av gummityg. Ur Allers Mönster-Tidning.

Vykort som avbildade vågade badflickor var inte ovanliga vid seklets början. Många trycktes i Sverige men originalbilderna kom ofta söderifrån.

terad på badstränderna. Den tvärrandiga trikåbadträkten återkommer hädanefter ständigt i badträktens historia, ofta tillsammans med en gul vaxduksmössa med röda ylleband.

Det skamlösa Mölle

Det går inte att nämna äldres badliv eller badträkter utan att någon med ett leende börjar tala om gemensamhetsbaden i Mölle. Ett spirande badortsliv slog igenom efter Oscar II:s besök i trakten år 1894. Höganäs-Posten skrev år 1900 om den

ökade turistströmmen när man kunde ta ångbåt direkt från Köpenhamn eller Malmö. Turisterna kom "för att rekreera sig med de friska havsbad och stärkande bergvandringar som Mölle har att bjuda på". Även många danskar och tyskar sökte sig till Mölle och 1905 skrev Höganäs Tidning att aldrig tidigare hade tyskarnas antal varit så stort.

Den 1 juni 1910 öppnades järnvägen mellan Höganäs och Mölle och badlivet blev allenarådande. Den 13 juni skrev Höganäs Tidning att "Mölle besöktes under gårdagen av omkring 3.000 personer, varav 2.000 ditfördes med bantåg och 1.000 med ångbåtar från Köpenhamn", och redan den 14 juni såg man sig nödgad att publicera "regleringsåtgärder" för badlivet vid Ransvik, en strandremsa i närheten av Mölle. Badlivet vid Mölle har under senaste sommar tagit former som ofta tyda på oanständighet. Den vackra idyllen av sambad som besjungits av skaldande sommargäster och förevigats av hundratals amatörfotografer, har av diverse patraskfolk, som tydligtvis även tager en sommarutflykt till Mölle, ej sällan endast för att njuta av badlivets friheter, neddragits till det anstötliga. Det har därför ansetts lämpligt att något göres för att hejda oanständigheten.

Man skulle med hjälp av anslagstavlor förbjuda omklädnings och solbad på stranden, förbjuda herrarna att klä sig i endast simbyxor, istället för hela simkostymer, och anvisa separata badplatser för damer och herrar.

I tidningen Halland skrev man också om Mölle. Man förfasade

Badbild från Ransvik

Vykort från gemensamhetsbaden i Mölle omkring 1910–11. Damerna använder trikåbad-dräkt eller helskuren baddräkt av vävt tyg utan bälte.

sig bland annat över de danska och tyska kvinnornas osedliga uppträdande, men tröstade sig med att svenskorna oftast badade på damernas badplats och att om de förekom vid gemensamhetsbaden fanns det inget att anmärka mot deras uppträdande. Mölle blev känt vida omkring för sina osedliga badformer. Det var tydligen inte bara tanken på gemensamhetsbad som upprörde eftersom man skrev redan år 1900 om Falsterbo att ”man har kommit så långt i Trouville-fasoner, att herrar och damer bada tillsammans”. Mölles vanrykte uppstod snarare på grund av det skamlösa uppträdandet i allt för lätta bad-

kläder och av att hovfotografen Lundh förevigade de badande på gruppbilder, vilka spreds som vykort över hela landet. Trots allt blev Mölle, under 1920-talet, en av Sveriges mest fashionabla badorter.

Damerna tävlade i simning

Från och med olympiaden i Stockholm 1912 fick även damer tävla i simning och simhopp. Svenskorna var framgångsrika och hamnade på tidningarnas förstasidor, endast iklädda simdräkter av trikå. De var så tunna att den byxa som bars under dräkten tydligt syntes genom tyget.

Dessa synnerligen lättklädda engelska damer segrade i lagkappsimningen 400 m vid de olympiska simtävlingarna 1912. Engelskorna är avbildade på "Olympiska spelen i Stockholm 1912 officiella brefkort".

När bad och simning blev allt vanligare och behovet av badkläder ökade började konfektionssydda badkläder användas i större utsträckning och modellen framför andra var den enkla triåbadklädet. En sådan kunde beställas från Åhlén & Holm 1912, som då gav ut sin första speciella sommarkatalog. Den tvårrandiga badklädet var mycket populär men den konkurrerades så småningom ut av den enfärgade svarta.

Ett exklusivare badmode hämtade inspiration från de eleganta badörterna på kontinenten. Till detta fanns specialtillverkad sidentaft som var tät och vattenavvisande. För det fashionabla badlivet gjordes badklädet ibland

så exklusiva att de inte tålde sol och saltvatten. När strandlivet utvecklades och solbränna inte längre var helt otänkbar kunde man visa upp sig på stranden i sin nyinköpta sidenbadklädet medan fjolårets urblekta användes i badet. Samtidigt blev den övriga badutrustningen allt mer innehållsrik. I modereportagen märktes knappt det pågående första världskriget men så småningom drabbades även badklädet.

Det blir kanske ej så lätt att uppdriva det fordom brukliga och mest praktiska materialet härför, taften, men man får nöja sig med andra vävnader som likna detta och försöka få köpa tyger som framför allt ha den egenheten att slå ifrån sig vattnet och även hålla färgen.

Baddräkten består enligt sömnadsbeskrivningen av två plagg, liv med kjol i svart trikå samt benkläder förenade med ett "underliv". Ur Allers-Mönster-Tidning 1919.

"Den blanka andra huden" var rubriken på Vecko Revyns badmodesidor sommaren 1986. De "åtsmitande baddräkterna i läckra färger, med högt skurna ben och spännande ringningar" vänder sig till den tonåriga läsekretsen. Den mandarinfärgade baddräkten kan rullas ned till höften. Foto Christer Flodqvist, Åhlén & Åkerlunds förlag.

T.v. Chaneldräkt från Märthaskolan,
1960-tal.

T.h. aftonklänning sydd på Märthaskolan
efter originalmönster från Pierre Cardin,
omkring 1960. Foto Eva Aspelin och Birgit
Brånvall.

Inför 1920-talet gjorde man på tidningen *Saisonen* en jämförelse med hur baddräktmodet såg ut tio till femton år tidigare, dvs. omkring 1905–10:

Då ansåg man sig fullt ekiperad för sina sommarbad med en baddräkt av bomullstrikå, oftast röd och vitrandig och snäv som ett korvskinn, samt den därtill gula vaxmössan med röd kant. Denna dress kan ju vara på sin plats i ett badhus, men sedan de kontinentalta gemensamhetsbaden blivit på modet även här fordra vi av en chic baddräkt att den skall fylla nästan samma pretentioner som en vanlig klänning, att vara bekväm, kläd-sam och fullt juste.

Den första baddräkten

Nordiska museet skickade 1952 ut en frågelista om bad som även tog upp frågor om baddräkt: Badade man naken eller i baddräkt, när började baddräkter användas och av vilka, hur såg de ut? De flesta uppgiftslämnarna är födda omkring 1870–90 och de beskriver främst årtionden runt sekelskiftet.

Många kom ihåg att de badade mycket som barn och att även ungdomar och vuxna badade. De äldre däremot, särskilt kvinnorna, kunde vara rädda för att få reumatisk värk eller andra sjukdomar. För många var det överhuvudtaget inte tänkbart att gå i vattnet medan andra gärna tog sig ett dopp efter en varm dag med hårt arbete.

Mycket sällsynt var att vuxna kvinnor badade. De ansåg det skamligt att klä av sig nakna, t.o.m. att tala om att göra det, och om någon badade, var det säkert i hemlighet. Det

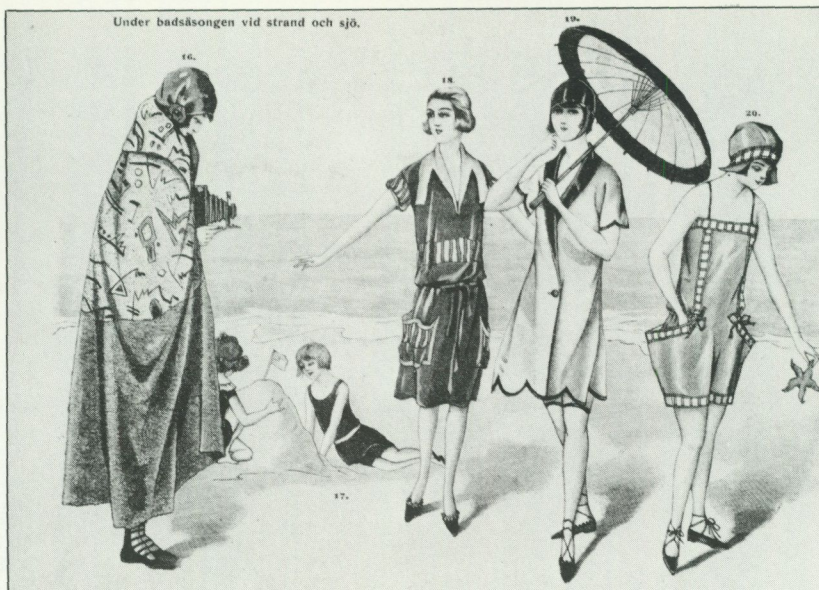
skulle ha varit en oöverkomlig skandal att ha blivit sedd. (Uppland.)

I allmänhet badade man naken, men män och kvinnor badade aldrig tillsammans utan valde olika tidpunkter eller olika badplatser. Simkunnigheten var det dåligt med och därför höll man ofta till vid långgrunda sandstränder. ”Att bada i gemensamt för Man och Hustru i tiden före Seklet skulle varit en skandal, Baddräkten fanns ej, och ingen anständig Bondmora, kunde ta av sig, i Mannens närvaro.” (Hälsingland.) Det förekom också att kvinnorna badade i sina underkjolar eller att de hade ett lakan att skylla sig med. ”Jag minns att den första baddräkten någon använde var en underkjol som Inger Johanna använde då hon gick i badet, det var 1875.” (Bohuslän.) ”Vid seklets början var det inte så många som skaffat sig baddräkt utan kvinnorna brukade gå i vattnet iklädd s.k. underkjol, som liknade ett uppspänt paraply när de kom ut i vattnet.” (Småland.) ”Såväl äldre som yngre kvinnor hade ett vanligt bomullslakan över sig, både då de gick i vattnet och då de gick på land.” (Bohuslän.)

De första som visade sig i baddräkt var ofta stadsbor när de kom ut på landet eller traktens ”finare folk”. ”De första baddräkterna kom nog på 1880-talet hit på Alnön. De började användas av fruarna till sågverkspatronerna. Det var en kort kjol som de hade, dem hade de gjort själva.” (Medelpad.) Bland den

Baddräkter av den lyxigare modellen lönar det sig att sy själv, var budskapet i Allers Mönster-Tidning när man 1924 presenterade flera eleganta siden-baddräkter.

större allmänheten uppträdde baddräkten omkring 1915–20 och snabbast att anta nyheten var naturligtvis de unga kvinnorna. ”Baddräkten var synlig omkring 1910. Den var en kombination som skydde nästan hela kroppen. Omkring 1915 framträdde de mera moderna baddräkterna här.” (Södermanland.) ”Damernas baddräkter var till en början randiga – ett mellanting mellan zebra och Sing-Sing skulle man kunna säga.” (Västergötland.) ”De randiga baddräkterna á la polka-gris äro de första som vi skaffade oss.” (Bohuslän.) ”... samt mössor av vaxduk, ty de flesta flickor hade långa o. tjocka flätor som inte torkade så fort.” (Gästrikland.)

Så småningom anammades gemensamhetsbaden och hela fa-

miljen kunde åka på badutflykt kanske på cykel eller till och med i bil. ”Då kunde de unga grannfamiljerna bada i lag. Då kunde man följa grannfrun på långsimning under det ens egen fru och den andra mannen fick sitta i sanden och sola sig.” (Hälsingland.)

Lång blus och korta benkläder

Efter kriget, då kvinnan trädde in i arbetslivet, fick hon en ny och självständigare ställning i samhället. Hon krävde en mera praktisk klädsel. Snörlivet avskaffades, midjan försvann och skärpet placerades nedanför höften. Kvinnan skulle vara ung och pojkkaktig. Sport, friluftsliv och hälsosamt leverne skulle bevara det ungdomligt slanka. Fritiden ökade, badplatserna besöktes av

Margit och Ella klädda i trikåbaddräkter inför ett dopp i Mälarens vatten omkring 1915.

allt fler och baddräkterna köptes oftast konfektionssydda.

Allers Mönster-Tidning fortsatte dock att presentera hemsydda modeller. De senare årens lyxigare badliv hade medfört mera raffinerade baddräkter som blev dyra i inköp och genom att sy själv kunde man ju spara på utgifterna. Under 20-talets första år presenterades fortfarande modeller med liv, kjol och byxor, men i takt med de nya idealen försvann midjan och 1922 bestod baddräkten av lång blus och korta benkläder. Blusen var rak i modellen och avslutades ofta med en kort kjol nedanför höften. Byxorna stack fram en bit under blusfällan, men slutade på halva låret.

Vid 20-talets mitt inleddes en ny epok på badstränderna. Med längtan efter nöje, vila, hälsa och skönhet rustade man sig för hela dagar på stranden. I Saisonen dök begreppet badpyjamas upp 1925 och Allers Mönster-Tidning beskrev 1926 en stranddräkt, under vilken en vanlig trikåbaddräkt bars. Nu skiljde man på dräkter för sol och bad. Till stranddräkterna kunde man använda exklusiva material och färger och bara tänka på elegansen, inte på det skadliga saltvattnet.

Det muntra och brokiga liv, som utvecklar sig vid stranden och i de glittrande vågorna, är nuförtiden icke hänvisat till själva badandet ensam. . . De moderna bad- och simdräkterna äro inrättade både till badet i hav och sol. Den praktiska och klädsamma badkappan eller capen är oundgänglig efter badet, och när den

våta baddräkten är avtagen, blir den trevliga stranddräkten lika behaglig som ändamålsenlig och vacker att ikläda sig till det förestående solbadet.

(Allers Mönster-Tidning 1927.)

Nya badtillbehör blev nödvändiga. Badmössan av gummi fanns i grannast tänkbara färger och skulle matchas med en badkappa i lysande färger. Till detta hörde en väska för skönhetsartiklar och badskor av gummi. En exklusiv

Amerikanska badmössor av gummi. De fanns i 75 olika modeller enligt en annons från omkring 1925.

detalj var kautschuksmycken: halsband, fransar och blommor av gummi.

Tillhörde man inte dem som besökte en badort för att visa upp sig använde man den vanliga trikåbaddräkten. Svart dominerade och baddräktorna var ofta försedda med en kort kjol, men de fanns även i mera dekorativa utföranden i annorlunda modeller eller olika färger. Även bomullstrikån tog stryk av sol och saltvatten, färgen chanserade och de svarta baddräktorna kunde skifta i brunt eller lila. En annan nackdel var att bomullen kylde när den var våt. Vid slutet av 20-talet kom baddräkter av ylletrikå ut på marknaden och de hade bland annat den fördelen att de inte kändes så kalla efter badet. På PUB kunde man 1927 köpa baddräkter i äkta amerikansk prima ylletrikå av modell Jantzen. Jämfört med dem av bomull var yllebaddräktorna fyra gånger så dyra men det hindrade inte att samtliga baddräkter i 1929 års PUB-katalog var tillverkade av stickad ylletrikå. Den mest exklusiva kallades Forma och vitsen var just ylletrikåns goda passform. Den var gjord av extra prima kvalitet och hade en speciellt utformad bysthållare. Baddräkten skulle åter hjälpa till att ge kvinnan en vackrare figur.

Yllebaddräkten tar över

Redan under 1930-talets första år kom midjan tillbaka och modet skiljde sig markant från det raka formlösa 20-talsidealet.

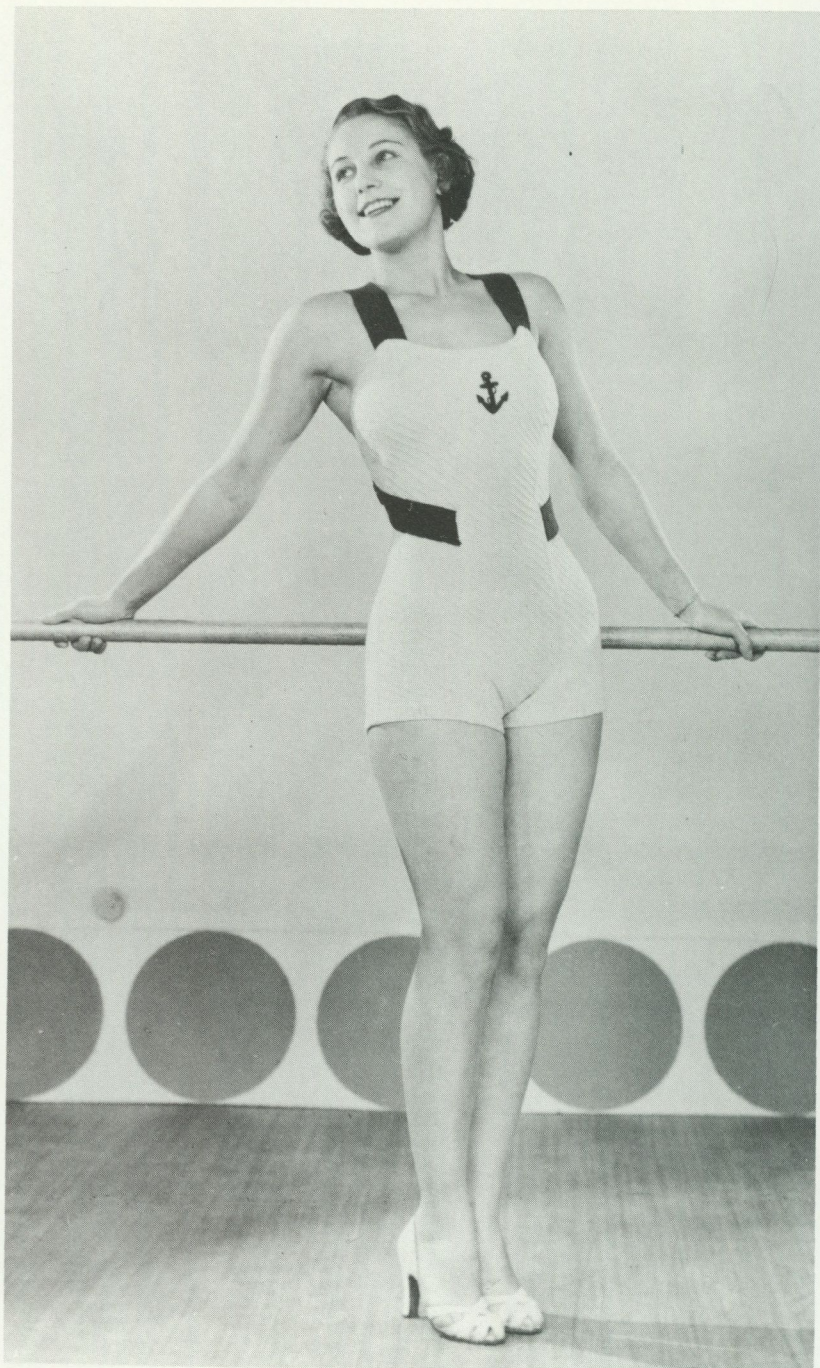
Kvinnan skulle inte längre vara "benget" stod det ofta i annonserna. Hon skulle snarare ha en fyllig figur som utstrålade hälsa och livslust. Mera fritid gav ytterligare tillfällen till sport och friluftsliv. Den första semesterlagen kom 1938 och gav de flesta två veckors semester. Sportkläder blev mode och kvinnorna använde oftare byxor eller shorts.

Med ylletrikån kom en baddräktsmodell som kallades klassisk. Yllets elasticitet och den fasta trikåstickningen gav baddräkten en mycket god passform. Bysthållaren var särskilt väl utformad. En nyinköpt baddräkt skulle vara svår att komma i och sitta hårt åt för att inte töja sig i vattnet. Ylletrikån var annars mera beständig i form och färg än bomullen, men den torkade långsamt och var känslig för malangrepp. Den klassiska yllebaddräkten skulle vara enkel i linje och färg men utförd i exklusivt material. De jaquardstickade dräkterna hade slät yta med mönster i avvikande färg och de mönsterstickade hade reliefyta. De mönstrade var populärast men inte särskilt praktiska att bada i eftersom de var tjocka och torkade mycket långsamt. Det bästa var att ha två baddräkter, en mönsterstickad för strand- och solbad och en slät när man badade. Kjolen var ute ur bilden, men baddräkten skulle vara längre bak för att dölja det "förargliga vecket".

I Allers Mönster-Tidning försvann sömnadsmönster till bad-

En "hypermodern" baddräkt av svart trikå, med broderat monogram. För övrigt fanns alla tänkbara färger; orange, lila, djupblå, violett, ljusgrön. Ur Saisonen 1922.

Miss Sweden 1936
visar en mönster-
stickad yllebad-dräkt
från Jersey-mo-
deller i den klassiska
stilen. Foto Du
Pont.

I enkla släta yllebaddräcker solar sig mor och dotter på en Gotländsk strand 1935.

dräkter nästan helt när yllebaddräkterna kom och istället kunde man se en hel ensemble av strandkläder:

Till promenaden vid badstranden är det nu mer än förr modernt med en brokig strandpyjamas av storblommig kretong i batikliknande mönster. Härtill hör dessutom parasoll, badväska och en stor bredbrättad hatt. Benkläderna äro mycket vida nedtill, och över den ärmlösa blusen bäres antingen en liten jacka eller en cape-liknande krage. (1931.)

Så småningom kom beskrivningar till handstickade baddräkter i yllegarn och 1933 ingick i mönstertidningen en utvikbar färgbilaga med rubriken "Sommarens baddräkter äro hemstick-

ade". På omslagsbilden i färg visas tre baddräkter, varav en är tvådelad, med tillhörande stickbeskrivningar inuti tidningen. Till handstickning användes ett specialbehandlat baddräktsgarn som skulle vara ljusäkta, tvättäkta och krympfritt. Baddräkterna skulle stickas hårt i små storlekar och axelbanden sträckas våta för att förhindra att yllet töjde sig allt för mycket. Ibland användes en snodd eller ett skärp av gummi som hjälpte till att hålla baddräkten på plats.

När solbad och solbränna slog igenom som modedeforeteelser skulle baddräkterna blotta allt mer av kroppen. De tvådelade

Efter kriget blev yllebaddräkten med kjol den mest populära modellen. T.h. tvådelad baddräkt med lastexrynkor i sidorna. Foto 1946, Åhlén & Åkerlunds förlag.

baddräkterna lanserades och de hela baddräkterna skulle med hjälp av tunna, långa axelband lämna ryggen så bar som möjligt. I en annons för "friluftskrä" lät man till och med en kvinna sola ryggen med helt bar överkropp. Vid slutet av 1930-talet var intresset för den tvådelade baddräkten ännu ganska svagt. Tonåringar kunde bära det "filmstjärneliknande" plagget menade man på Dammodebranschen 1937, men de flesta frågade inte efter det.

Lastexrynkad – sommarens badschlager

Under kriget var ylle en bristvara och 1944 angavs att bad-

dräkter inte längre fick tillverkas av svenskspunnet ullgarn. Den import man kunde komma över förslög inte långt även om ullen drygades ut med cellull. Konstmaterialen utvecklades och 1941 blev de lastexrynkade baddräkterna populära. De hade lastextrådar, gummitrådar, fastsydda som ett nät på tygets avigsida så att små bubbliga rutor bildades över hela baddräkten. Till dessa användes olika kvaliteter, vanligen charmeuse, konstsilke eller bomull, tyger som fanns tillgängliga under kriget. På Åhlen & Holms postorder hade man 1945 möjlighet att köpa en viss typ av lastexbaddräkter, av konstsilke-charmeuse, kupongfritt. Då en

lastexrynkad baddräkt nyligen skänktes till Nordiska museet berättade givaren att baddräkten blev tung i vattnet och kändes aningen stickig i resårerna eftersom de fastnade i småhåren på kroppen. Hållbarheten var heller inte allför god. Gummitrådarna gick lätt av och det lösa tyget blev då hängande som små påsar.

Inför säsongen 1947 återkom baddräkten i hundraprocentigt helylle. Kjolen var "äntligen" tillbaka och yllet var nu malbehandlat. Om lastextråden blanda-

De första nylonbaddräkterna lanserades inför 1952. Med lastex blev de så välsittande som modet föreskrev. Annonser i Dammodebranschen 1951.

Nylonbaddräkt för herrar
 ... en annan nyhet från Malmlycke Trika ... lika sensuellt och lika välkommet som damernas ny baddräkt!

100% nylon
DUPONT
 med lastex
 Malmlycke
 Trika
 Garanterade färger

Äntligen nylon = baddräktena har kommit...

... hette våra glada butiksfolk från Malmlycke Trika, mottaget med glädje över hela landet. I höst kommer vi igen med ytterligare nyheter för leveransvåren 1952 ... vår resande vet allt, när han kommer på besök!

... naturligtvis från Malmlycke trika

Malmlycke Väveriaktiebolag — Trikaavdelningen, Väsjö

des i ullgarnet blev baddräkten extra välsittande och fick en närmast korsettliknande verkan. Nu kunde man fortsätta på den av kriget avbrutna vägen mot allt mer korsetterande baddräkter.

Intresset för den tvådelade baddräkten gick i vågor. I Dammodebranschen tog man varje tänkbart tillfälle att påpeka hur olämplig den var för andra än "tonåringssslanka najader". En fabrikant omtalades, som tillverkade tvådelade baddräkter endast i små nummer med liten behå.

Under de senaste tjugo åren har baddräkten som nämnts blivit mindre och mindre. Hur skall det sluta? Är vi inte nöjda förrän vi har kommit tillbaka till moder Evas fikonblad? Ja, det får tiden utvisa.

Så skrev Allers Mönster-Tidning 1943. Den 30 juni 1946 föll den första atombomben i fredstid, på Bikini-atollen i Stilla Havet. Fem dagar senare visades i Paris en tvådelad baddräkt, lika liten som en bikini av idag. Modskaparen sökte patent på baddräkten och gav den det aktuella namnet bikini, vilket skulle antyda att den innehöll lika mycket sprängstoff som atombomben. Ungdomen uppskattade den tvådelade baddräkten även om det skulle dröja ytterligare några år innan man vågade visa naveln.

Efter kriget fanns ett sug efter nya varor och samtidigt lockade den amerikanska livsstilen. Hela NK gjordes 1947 om efter parollen "Klart-California" och visade

Bikini av bomullstyg från 1961. Mönstret "Sardin" fanns i gult, turkos eller rosa mot vit botten. Foto Stig Forsberg, Ahlén & Åkerlunds förlag.

bland annat fritidskläder från Kalifornien. Samma år öppnade en stor klädekipering i Stockholm en permanent våning enbart för fritidskläder. "Den idén får firman sannolikt glädje av i denna tid av sjudande utveckling på fritidsekiperingens område" skrev Dammodebranschen.

Lastex och åter lastex

Inför säsongen 1952 kom en nyhet som ersatte baddräkterna av yllestex. Crêpenylon betraktades som ett önskematerial för baddräkter, det torkade fort och filtade inte ihop sig som yllet. Enligt annonseringen var nylonbaddräkterna malsäkra, färgsäkra och krympfria. Nylon-sidenlastex, rayon-nylon-lastex, bomull-lastex, silke-lastex och ylleyl-rayon-lastex; gamla och nya ma-

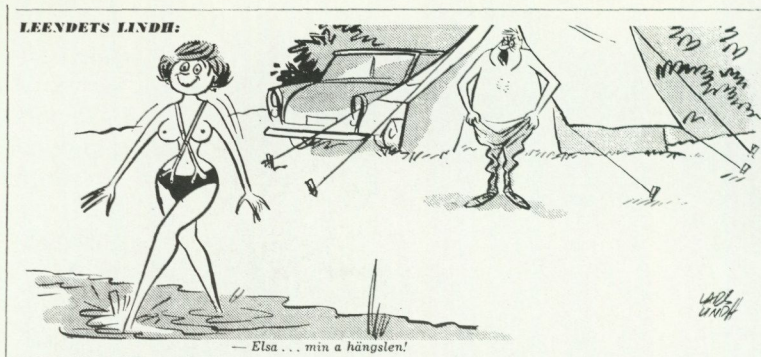
terial blandades med lastex och därmed gick vävda tyger lika bra att använda som trikå. Samtidigt blev baddräkterna allt mer konfektionerade med foder, stödfjädrar, uppbyggda bysthållare och till och med blixtlås i ryggen – för att det skulle gå att komma i det "korsettliknande fodralet". Kjolen fanns kvar och de stadiga baddräkterna kunde som modet föreskrev användas utan axelband. Somliga vände sig dock emot dessa dräkter och talade för mera naturliga former. Man rekommenderade den tåliga bomullen eller crêpenylon som torkade fort. Bomullen, blandad med lastex, blev en allt starkare konkurrent till konstfibrerna, eftersom rayon var känsligt i vått tillstånd och nylon tappade färgen i solen.

De tvådelade baddräkterna kallades nu för bikini, men intresset var fortfarande ganska svagt. I en annons från 1952 visades för första gången i Dammodebranschen en bikini med låg byxa, men 1957 betraktades bikini:n åter som fullständigt passé. För tonåringen fanns istället en "urfeminin" baddräktmodell med puffbyxa.

Under 1950-talet blev det allt vanligare med badsemestrar utomlands. Den första charterresan avgick 1957 till Kanarieöarna. Man kunde i badmodereportagen få hjälp att packa sin kappsäck. Stranddräkterna kallades för plagedräkter och badkappan var kort och tillverkad av tunn frotté för att rymmas i resväskan.

Baddräkt från 1962 av Helanca crêpenylon blandat med 20% Lycra. Enligt bildtexten kallades modellen "Liz Taylor", den var djärvt nedringad fram och med hårt uppsvängda ben. Foto Georg Oddner, Ahlén & Åkerlunds förlag.

LEENDETS LINDH:

— Elsa ... min a hängslan!

Ur Expressen den
19 juli 1964.

Lycra håller formen

Sommaren 1964 fick världspresen något nytt att engagera sig i. I USA debuterade den behå-lösa baddräkten. Originalet bestod av höga byxor med hängslan mellan bröstet, men här i landet användes bikinibyxor eller shorts tillsammans med vanliga herrhängslan. Kvällspresen jagade behå-lösa kvinnor på de svenska stränderna och av Expressens läsare döptes den nya skapelsen till minikini. Upphovsmannen sades vara en amerikansk modeskapare som hade tråkigt, ”han hade inte hittat på något nytt på länge”.

Crêpenylon fick med 1960-talets ingång konkurrens av Lycra, som redan hade använts i korsetter. Lycra var varumärket på den första elastanfibern, ett nytt syntetmaterial som var starkt och hade mycket hög elasticitet. Med endast en liten andel Lycra i tyget fick baddräkterna synnerligen god passform. Elastanfibern utlöste en revolution för passformen berättar man på Eiser trikä AB, formgivarna gick och vänta-

de på att få göra fränare och sexigare baddräkter och nu fick de chansen. Elastanfibern slog igenom vid 1960-talets slut och dominerade helt marknaden på 1980-talet. Nu tillverkas nästan alla baddräkter i syntetmaterial, oftast polyamid, blandat med elastan, men det allra senaste är baddräkter av bomull och Lycra.

Bikinin slog igenom först på 1960-talet. När den blivit så liten att den endast bestod av två par trekanter sammanbundna med snören kastades på 1980-talet behån. Nu badar och solar man utan behå såväl i Stockholms parker som på badstränderna vid Medelhavet. För att förnya baddräktmodet och kanske för att stimulera omsättningen på marknaden lanserades återigen hela baddräkter, men när ärmhålen inte kan bli djupare utan att möta den höga benskärningen satsar man inför 1980-talets slut på klädda baddräkter med kjol. ”Det är sexigare med mera tyg som smiter åt, då får man gissa mera” sa en modeexpert till Expressen inför säsongen 1988.

Bikini från Triumph International av polyamid/Lycra. Modellen kallas även tanga efter den minimala byxan. Foto Triumph International AB.

